

A fogorvosi anyagtudomány fizikai alapjai

– 10 –

Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok.

Agócs Gergely, Tölgyesi Ferenc
2021. november 8.

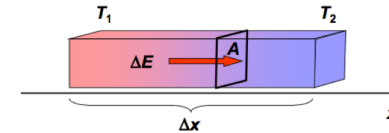
Tankönyvi
fejezetek:
19, 20, 21

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

1

Hővezetés

energiaáram-erősség (I_E): $I_E = \frac{\Delta E}{\Delta t}$ (J/s)

Fourier-törvény:

$$I_E = \frac{\Delta E}{\Delta t} = -\lambda A \frac{\Delta T}{\Delta x}$$

λ : hővezető képesség (hővezetési együttható)
J/(s·m²·K/m) = W/(m·K)

hőmérsékletesés
(≈ hőmérsékletgradiens)

energiaáram-
erősség

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

2

A hővezetés mechanizmusa

A hővezetés mechanizmusa:

- részecskék ütközése (minden anyagban lehetséges)
- szabad elektronok haladó mozgása révén (csak fémekben)

A hővezető képesség függ:

- a halmazállapottól – szilárd fázisban a legnagyobb, folyadék fázisban kisebb, gázfázisban a legkisebb
- a sűrűségtől
- kis mértékben a hőmérséklettől

Néhány fogászati anyag
hővezetési együtthatója:

anyag	λ (W/(mK))
fogzománc	0,9
dentin	0,6
víz	0,44
amalgám	23
arany	300
porcelán	1
üveg	0,6-1,4
akrilát	0,2
PMMA	0,2-0,3
cinkfoszfát	1,2

Csak stacionárius esetben
alkalmazható egyszerűen
(l. emberi test hőleadása)!

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

3

Nemstacionárius körülmények esetén

A hőmérsékletugrás késleltetésének (csillapításának) oka: a közbelső szövetek felmelegítéséhez energia kell (energiát nyelnek el), így kevesebb energiát visznek át a pulpára. (Az energiaelnyelő képesség az egységnyi térfogatú szövet hőkapacitásától függ.)

Hőmérséklet-vezetési együttható (hődiffúzitás), D (m²/s):

$$D = \frac{\lambda}{c \cdot \rho}$$

fajhő

sűrűség

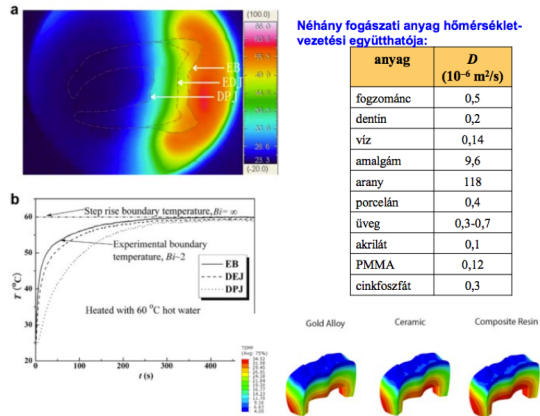
Amikor a közbelső szövetek már felmelegedtek, termikus egyensúly áll be, a transport stacionáriusává válik.

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

4

Hőmérsékletvezetés a fogban

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

5

Hőtágulás

Lineáris hőtágulás:

$$\frac{\Delta l}{l} = \alpha \Delta T$$

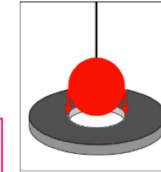
 α — lineáris hőtágulási együttható (1/K)

Térfogati hőtágulás:

$$\frac{\Delta V}{V} = \beta \Delta T$$

 β — térfogati hőtágulási együttható (1/K)

$$\beta = 3\alpha$$

Néhány fogászati anyag lineáris hőtágulási együtthatója:

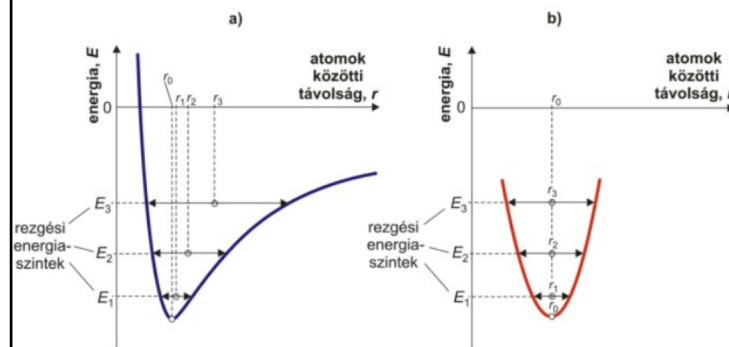
anyag	α (10^{-6} 1/K)
fogzománc	11,4
dentin	8,3
arany	14,2
aranyötvözetek	11-16
amalgám	≈ 25
porcelán	4-16
akrilát	90
üveg	8
PMMA	90-160
szilikon	100-200
gipsz	15-20
viasz	300-500

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

6

A hőtágulás magyarázata

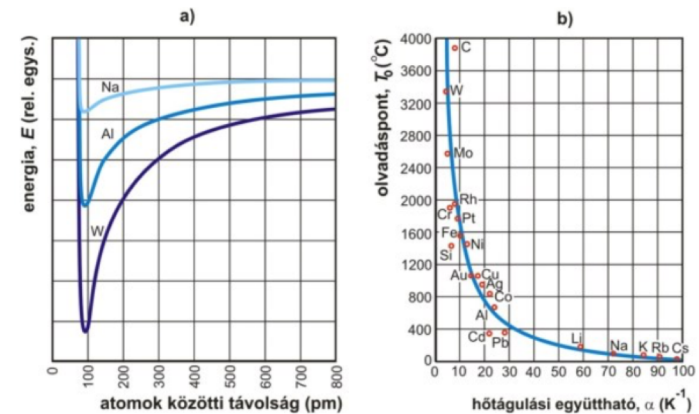

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

7

Hőtágulás: példák

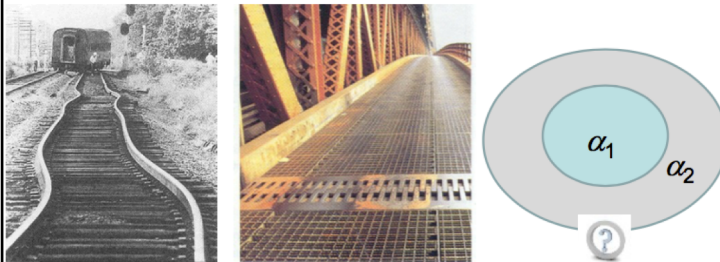
FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

8

Hőtágulás következménye

Különböző hőtágulás \Rightarrow feszültségek!

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

9

Elektromos tulajdonságok

Fajlagos ellenállás (ρ):

$$\rho = \frac{R \cdot A}{l} \quad (\Omega \text{m})$$

Fajlagos vezetés,
(fajlagos) vezetőképesség (σ):

$$\sigma = \frac{1}{\rho} \quad ((\Omega \text{m})^{-1} = \text{S/m})$$

anyag	σ (S/m)	
ezüst	$6,8 \cdot 10^7$	vezetők
arany	$4,3 \cdot 10^7$	
platina	$0,94 \cdot 10^7$	
germánium	2,2	félvezetők
szilícium	$4 \cdot 10^{-4}$	
cirkon	$\approx 10^{-10}$	szigetelők
porcelán	$\approx 10^{-11}$	
üveg	$\approx 10^{-13}$	
PMMA	$\approx 10^{-12}$	
PE	$\approx 10^{-16}$	

Elektromos vezetőképesség tényezői:

- szabad töltéshordozók (elektron, ionok) mennyisége
- mozgékonyaságuk

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

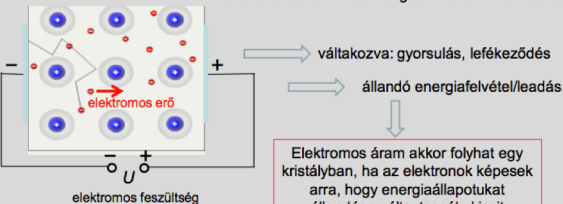
10

Elektromos vezetés

Elektromos áram = elektromos töltéshordozók (elektronok, ionok, ...)
kollektív vándorlása

Ehhez szabad (kváziszabad)
töltéshordozók szükségesek.

Pl. az elektronok mozgása egy fémkristályban:
véletlenszerű termikus mozgás + kollektív vándorlás

elektromos feszültség

váltakozva: gyorsulás, lefékezés
állandó energiafelvétel/leadás

Elektromos áram akkor folyhat egy
kristályban, ha az elektronok képesek
állandóan változtatni: kicsit
magasabb energiájú állapotba
kerüljenek, majd vissza, aztán újra
föl, és így tovább.

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

11

Szilárdtestek elektronszerkezete: sávmodell

Sávok feltöltődése:

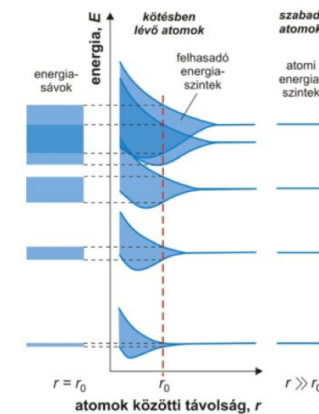
- energiaminimum
- Pauli-elv
- elektronok száma

• **vezetési sáv**

Az üres, ill. a részben
betöltött sávok közül
a legelső.

• **vegértéksáv:**

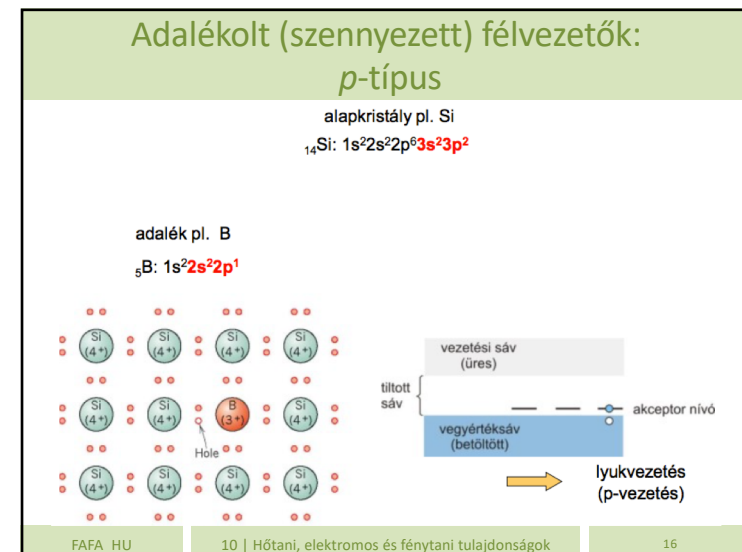
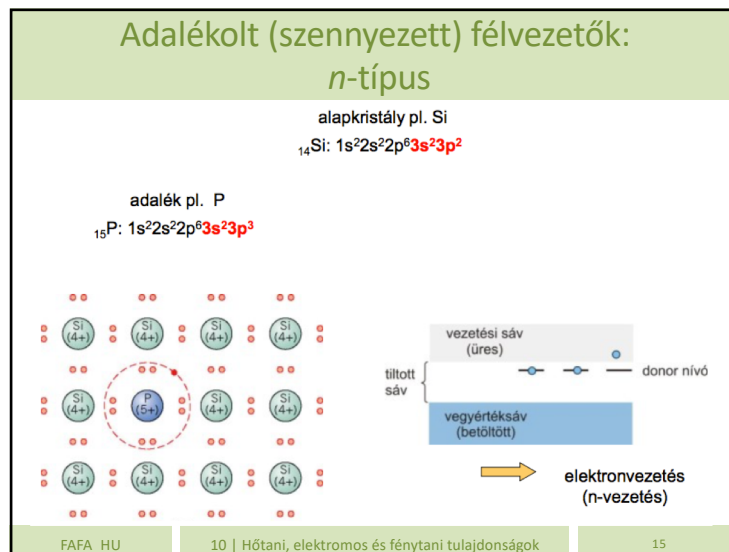
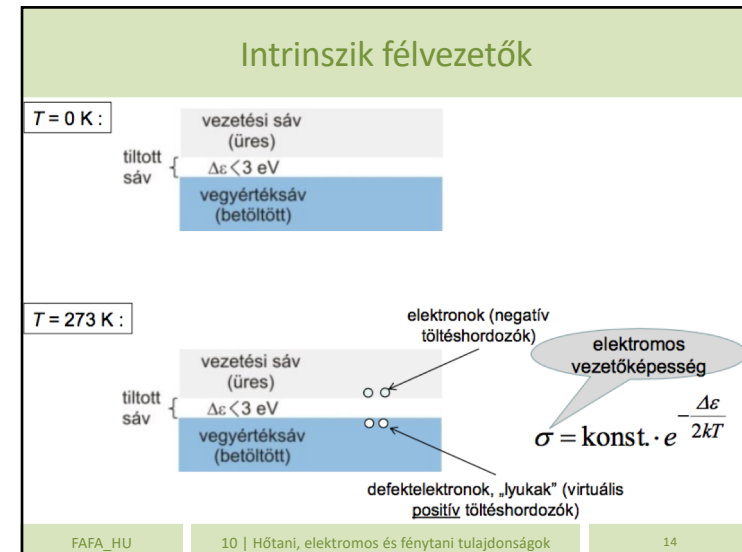
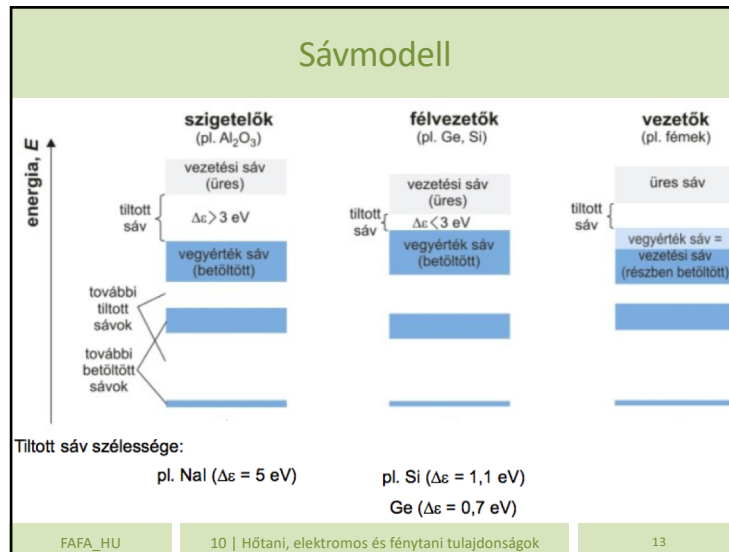
Azon sávok közül,
amelyekben elektron
található, a legfelső.

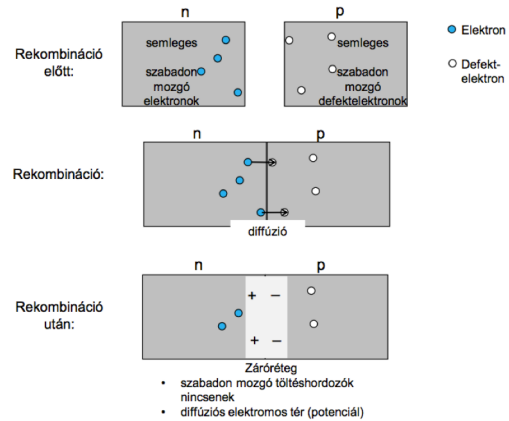
FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

12

Adalékolt félvezetők alkalmazása: dióda

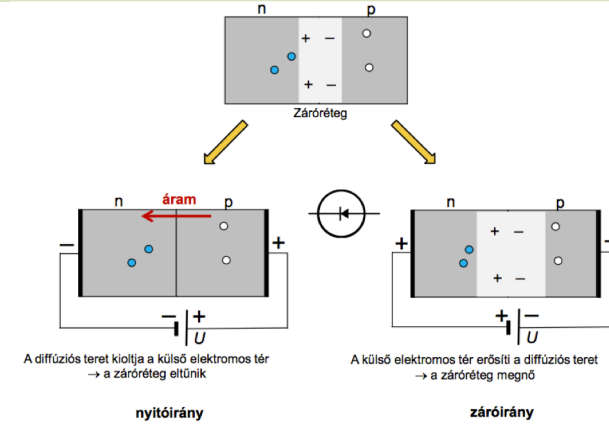

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

17

Adalékolt félvezetők alkalmazása: egyenirányító

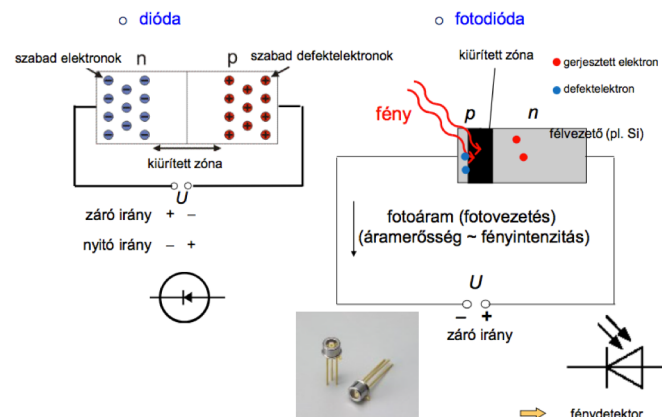

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

18

Adalékolt félvezetők alkalmazása: fotodióda

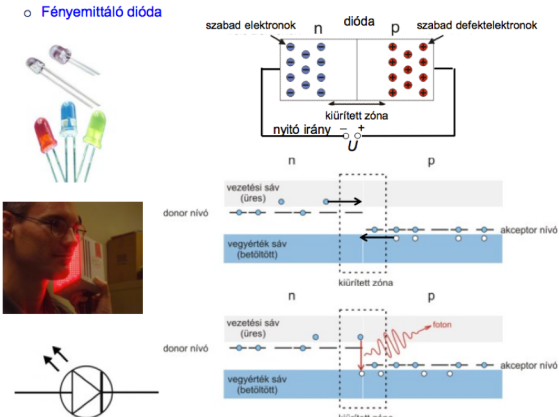

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

19

Adalékolt félvezetők alkalmazása: LED

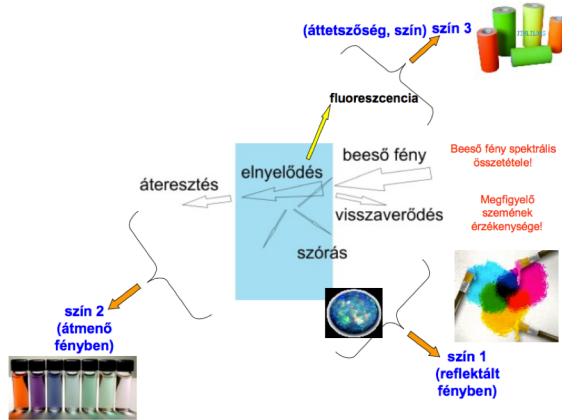

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

20

Optikai tulajdonságok

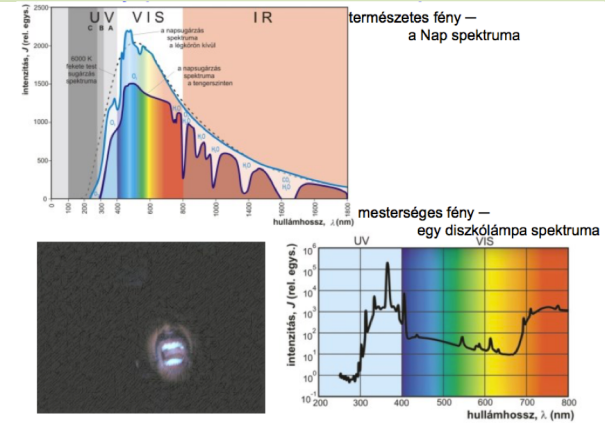

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

21

Beeső fény spektrális összetétele: emissziós spektrum

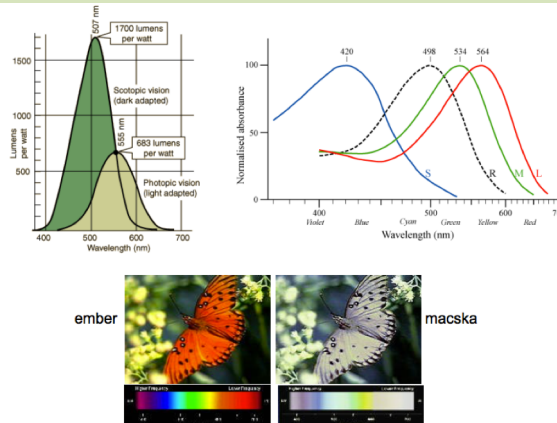

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

22

Észlelő szemének spektrális érzékenysége: abszorpciós spektrum

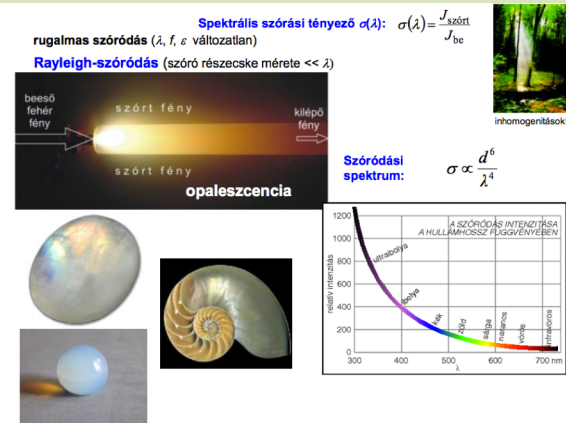

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

23

Fény rugalmas szóródása

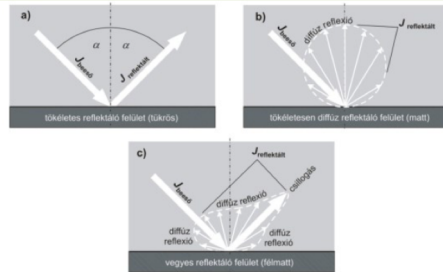

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

24

Fényvisszaverődés (reflexió)

Spektrális reflexiós tényező, reflektancia $\rho(\lambda)$ (esetleg n): $\rho(\lambda) = \frac{J_{\text{refl}}}{J_{\text{be}}}$

- ρ függ:
- beesési szögtől
 - a két anyagtól (törésmutatók)

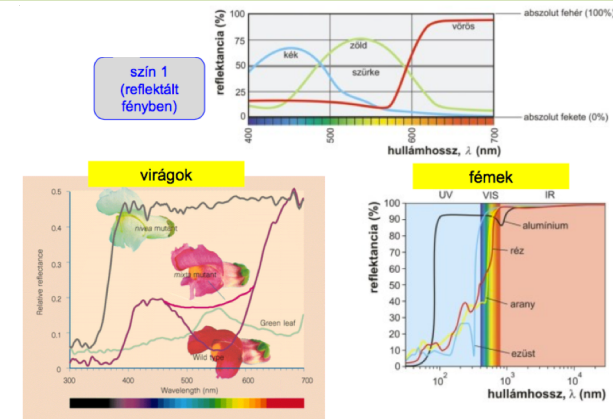
merőleges beesésnél: $\rho = \left(\frac{n_1 - n_2}{n_1 + n_2} \right)^2$

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

25

Reflexiós spektrum

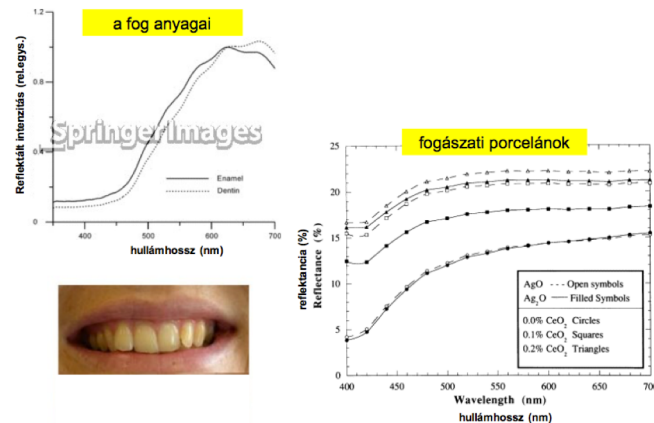

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

26

Fogorvosi anyagok reflexiós spektrumai

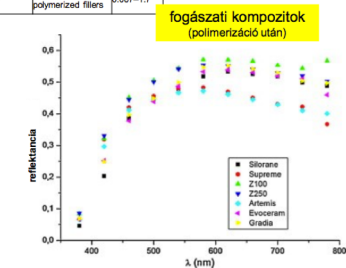
FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

27

Fogorvosi anyagok reflexiós spektrumai

Dental resin composite	Manufacturer	Organic matrix	Filler particle type	Filler particle size (μm)
Fittek Silorane	Silorane	Silorane	Quartz filler, yttrium fluoride	0.1-2
Fittek Supreme XT		Bis-GMA, UDMA, TEGDMA and Bis-EMA	Zirconium-Silica agglomerate, highly dispersed silica	0.6-1.4
Fittek Z250		Bis-GMA, UDMA and Bis-EMA	Zirconium, Silica	0.01-3.5
Z100		Bis-GMA and TEGDMA	Zirconium, Silica	0.01-3.5
Gradia Direct		UDMA, dimethacrylate co-monomers	Silica and pre-polymerized fillers	0.007-1.7

FAFA_HU

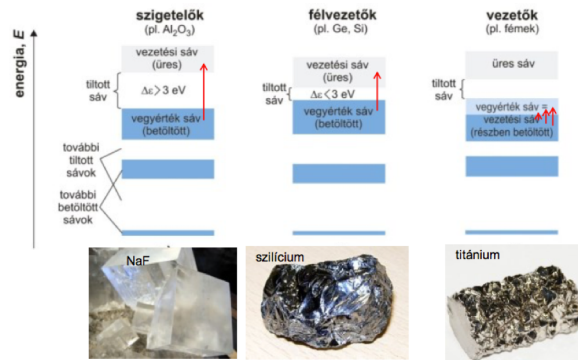
10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

28

Fényelnyelődés (abszorpció)

Spektrális abszorpciós tényező $\alpha(\lambda)$:

$$\alpha(\lambda) = \frac{J_{\text{absz}}}{J_{\text{be}}}$$

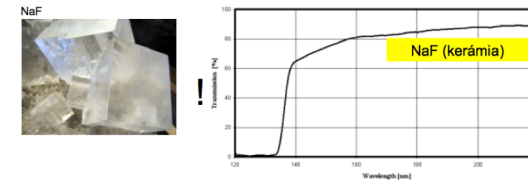

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

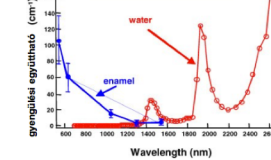
29

Abszorpciós spektrum

Gyengülés = szóródás + abszorpció:

a fog anyagai

FAFA_HU

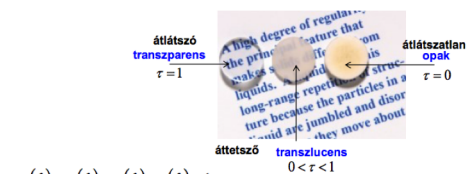
10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

30

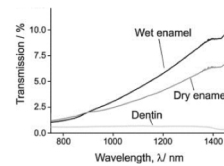
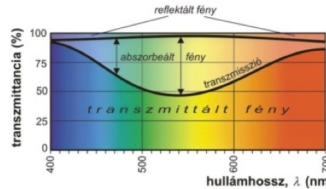
Fényáteresztés (transzmisszió)

Spektrális transzmissziós tényező, transzmittancia $\tau(\lambda)$ (esetleg η):

$$\tau(\lambda) = \frac{J_{\text{a}}}{J_{\text{be}}}$$

$$\rho(\lambda) + \alpha(\lambda) + \tau(\lambda) = 1$$

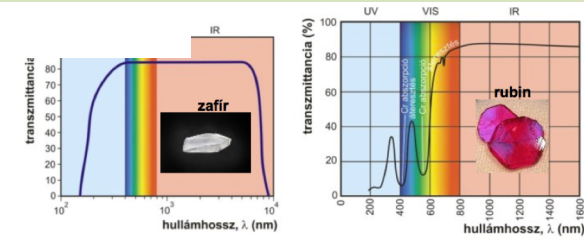

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

31

Transzmissziós spektrum

szín 2
(átmenő fényben)

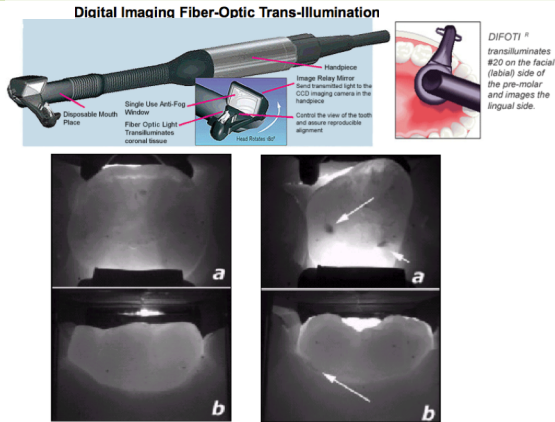

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

32

Fogrovosi alkalmazás: DIFOTI®

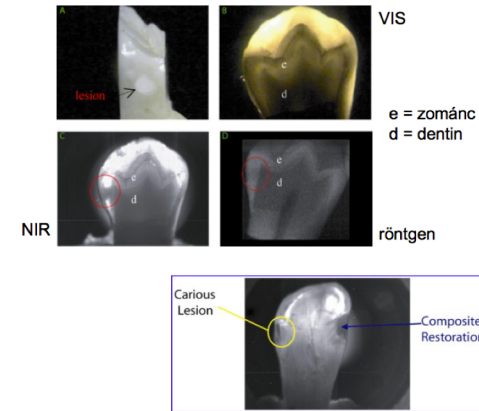

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

33

Fogrovosi alkalmazás: átvilágítás közeli infravörös fénnel

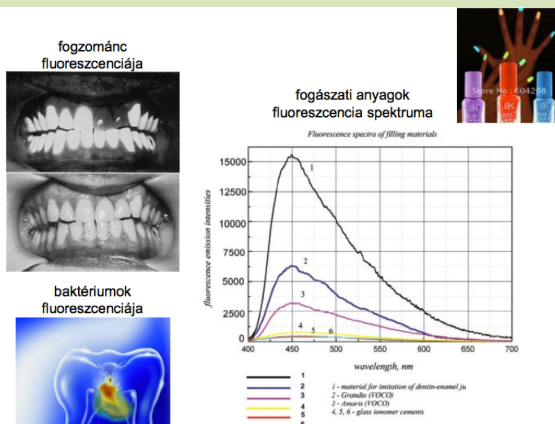

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

34

Fluoreszcencia

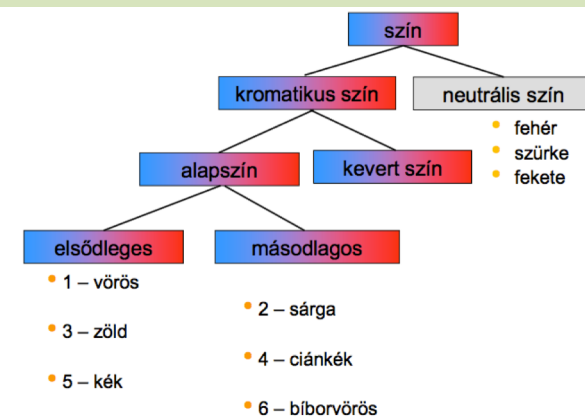

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

35

A szín értelmezése

FAFA_HU

10 | Hőtani, elektromos és fénytani tulajdonságok

36

